

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חֶמְדָּה יָמִימָה HEMDAT YAMIM

ראה תשס"ח פרשת שבוע

תרגום ירושלמי מול תרגום אונקלוס נחום איש גמזו מול ר' עקיבא הרב משה ארנרייך, ראש כולל "ארץ חמדה"

פרשתנו פותחת בפסוק:

"רְאֵה אֲנֹכִי נֹתֵן לְפָנֶיךָ הַיּוֹם בְּרָכָה וְקִלְלָה" (דברים י"א כ"ו).

"אונקלוס" מתרגם את סוף הפסוק "ברוך ולוטין" (קללה). ואילו יונתן בן עוזיאל ותרגום ירושלמי מתרגמים "וחילופא". יש להבין מה טעם השוני בין התרגומים, ויותר יש להבין את תרגום ירושלמי מה הכוונה שהקללה היא חילופא של הברכה, בד"כ תחליף זהו משהו דומה ועומד במקום ולא דבר והיפוכו.

הגמ' במס' ברכות (דף ס:) דנה בדברי המשנה חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה. והתן על בשורות טובות אומר הטוב והמטיב על בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת, אמר רבא לא נצרכא אלא לקבלינהו בשמחה, רש"י מוסיף לברך על מידת פורענות בלבב שלם.

בהמשך מובא בגמ' בשם רבי עקיבא לעולם יהא אדם רגיל לומר 'כל דעביד רחמנא לטב עביד'. והגמ' מביאה סיפור כיצד ר' עקיבא יישם את דבריו בפועל. כשהוא לן בשדה היו עמו תרנגול חמור ונר. והרוח כבתה את הנר, חתול אכל את התרנגול ואריה טרף את החמור. בכל זאת תגובת ר"ע היתה 'כל דעביד רחמנא לטב'. בלילה גיס חיילים שבה את כל הסביבה ואז הוכיח ר' עקיבא איך שהתברר למפרע שהכל לטובה כי אילו היה נר דלוק הגיס היה רואה אותו ונעירת החמור וקריאת התרנגול היתה מסגירה אותו בידי הגיס.

המהרש"א באגדות מקשה מדוע הגמ' לא מביאה כדוגמא למברך על הרעה כמו שמברך על הטובה את הסיפור של נחום איש גם זו [מס' תענית דף כא.] שנשלח עם ארגו מלא אבנים יקרות לקיסר כדי לבטל גזירה, וכששהה בערב במלון קמו אנשי המלון ורוקנו את הארגו ובמקום האבנים היקרות הניחו עפר. תגובת ר' נחום היתה 'גם זו לטובה'. כשראה המלך את העפר חשב שצוחקים עליו ורצה להרוג אותו וגם אז התגובה היתה "גם זו לטובה". בסופו של דבר אליהו התחזה לאחד משריו ואמר שכנראה זה עפר של אברהם אבינו שנלחם בו במלכים שהעפר היה הופך לחיצים ובכוחו של העפר הצליח המלך לכבוש מדינה שעד כה לא הצליח, ולכן נתן לו במקום העפר אבנים יקרות וכבוד גדול. א"כ שואל המהרש"א, הרי היה ניתן להביא זאת כדוגמא שצריך לקבל הרעה כמו הטובה ומשיב שהגמ' העדיפה את דברי ר"ע ששלב בדבריו גם את הקב"ה 'כל דעביד רחמנא מדברי ר' נחום שאמר משפט סתמי 'גם זו לטובה'.

הערה נוספת שיש להעיר מדוע ר"ע משתמש בלשון ארמית ואילו דברי ר' נחום נאמרו בלשון הקודש. שמעתי מפי הגאון ר' מיכל זילבר שליט"א שלשון הקודש היא דרגה גבוהה יותר מלשון ארמית המסמלת גלות ונקראת בספרי חן, "האחוריים של לשון הקודש" ובאמת ר' נחום נמצא בדרגה גבוהה יותר. במקרה של ר"ע רואים עכשיו מצב של קללה, מקבלים אותו בשמחה, בוטחים בד' שזה יתגלה כטובה ורק בדיעבד מגלים באמת את הטובה שבקללה. ואילו נחום איש גם זו רואה עכשיו לכתחילה שהעפר, הוא עצמו הטובה ואיך הוא אמור להציל את ישראל מהגזרה. יתכן שזו הסיבה שהדוגמא של נחום איש גם זו איננה מובאת כיון שאין עדיין תביעה מאיתנו להגיע לדרגה הנעלית ביותר.

תרגום אונקלוס הוא תרגום בבל, מקום שההעלם וההסתרה הוא בתוקף, היסורים נתפסים כפי שהם נראים בפשטות ענין של קללה. ורק בעתיד יתגלה שבעצם 'כל דעביד רחמנא לטב עביד'. אולם תרגום יונתן ותרגום ירושלמי [לדעת הערוך זהו אותו תרגום] תרגום של ארץ ישראל, ההסתכלות היא כבר בדרגה גבוהה יותר וחודרת יותר לפנימיות הדברים. היסורים הם עצמם אופן של המשכת הברכה, הם גילויים של גאולה, 'גם זו לטובה'.

וזוהי כוונת הנביא בנחמתו "אנכי אנכי הוא מנחמכם", ראיית החסדים בתוך היסורים היא גילוי כפול של 'אנכי לעומת הגילוי של 'אנכי במעמד הר סיני שהיה בניסים גלויים.

מוקדש לע"נ רבי יעקב בן אברהם ועיישה סבג

ERETZ HEMDAH

5 Ha-Mem Gimmel St. P.O.B 36236 Jerusalem 91360
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

Email: info@eretzhemdah.org

www.yeshiva.org.il

ארץ חמדה ע"ר

רח' המ"ג 5 ת.ד. 36236 ירושלים 91360
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

web-site: www.eretzhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

שער לדין

בחודשים הקרובים יתפוס מדור "שער לדין" את מקומו של המדור משפט והלכה – משפטי שאול / הלכה פסוקה.

המדור "שער לדין" יעסוק בסוגיות יסוד במשפט העברי ויפתח לציבור הרחב פתח להבנת מושגי יסוד בתחום עבודת בית הדין על פי דין. בכך נבנה נדבך נוסף בקירוב משפט התורה לליבו של הציבור הרחב.

מהותה של עסקת שכירות

הרב יואב שטרנברג

הצגת החקירה היסודית

הגמרא במסכת בבא מציעא (נז:): דנה בשאלה, האם יש דין אונאה בשכירות: "בעי רבי זירא: שכירות יש לו אונאה או אין לו אונאה? ממכר אמר רחמנא אבל לא שכירות, או דלמא לא שנא? אמר ליה אביי: מי כתיב ממכר לעולם? ממכר סתמא כתיב, והאי נמי ביומיה מכירה היא".

משמעות שאלת הגמרא היא, כי ייתכן להבין ששכירות איננה עסקת מכר. תשובת הגמרא היא, שמכר לזמן הרי הוא מכר גם כן, ושכירות נחשבת כמכר לזמן.

שני הצדדים שמציגה הגמרא בשאלה הם, האם שכירות היא מכר לתקופת זמן מוגבלת, או ששכירות אינה מכר כלל אלא דבר אחר. לא ברור בגמרא מה האפשרות השנייה להבנת שכירות. ייתכן שהכוונה היא, ששכירות היא מתן הרשאה לשוכר להשתמש בנכס עד לזמן מסויים. אם ברשות עסקינן, זכותו של השוכר איננה נובעת מבעלות כזו או אחרת בגוף הנכס המושכר, אלא משעבוד על גופו של המשכיר, לאפשר לו את השימוש בנכס. כנגד שעבוד זה ישנו שעבוד של השוכר, לשלם כל זמן שהוא משתמש בנכס.

בביאור מסקנת הגמרא, יש באופן עקרוני שתי הבנות, שהן ככל הנראה מחלוקת ראשונים. שיטת הרמב"ם (מכירה יג, יז) היא ששכירות היא אכן עסקת מכר: "השוכר את הכלים או את הבהמה יש להם אונאה, שהשכירות מכירה בת יומה היא, ואם יש בה הונאה שתות או יותר, בין שנתאנה שוכר בין שנתאנה משכיר הרי זה מחזיר הונאה ואפילו לאחר זמן מרובה".

לעומת זאת, **התוספות** (ד"ה והאי) כותבים, ששכירות איננה עסקת מכר, ורק לעניין אונאה נחשבת שכירות כמכר: "והאי ביומיה מכירה הוא – תימה דפרק קמא דע"ז מוכח דשכירות לא קני, מישראל ששכר פרה מכהן ומלא לבית דירה אמרו, וי"ל דהכא גבי אונאה כתיב ממכר מיותר לרבות שכירות".

חקירה זו יסודית ביותר בנוגע לדיני שכירות, משום שהיא מגדירה את מהות פעולת השכירות. כפי שנראה בהמשך, לא כל סוגי השכירות שווים בעניין זה.

הנפקא מינה שאותה מציגים התוספות לשאלה אם שכירות היא כמכר או לא, היא אם החפץ המושכר נחשב קניינו של השוכר – שכירות קניא או לא קניא. לשאלה זו יש חשיבות למשל, לגבי כהן ששכר פרה מישראל, אם הוא רשאי להאכיל אותה תרומה או לא.

אמנם, בקהילות יעקב (שביעית סימן א) הביא את דברי הרמב"ן בכתובות (קונטרס אחרון, מובא על דף נט. ד"ה ושמעין) המסביר, שאמנם לשוכר יש קניין בנכס, אבל זה רק קניין גוף לפירות, וממילא גם למשכיר וגם לשוכר יש חלק, והדיון אם שכירות קניא הוא, האם הקניין החלקי שיש לשוכר מספיק כדי להחיל על הבהמה שם בהמת כהן (בשוכר כהן) למשל.

שוכר שנאנס ואינו יכול להשתמש בנכס המושכר

בדיני שכירות פועלים ההלכה היא, שאם מחמת אונס בעל הבית אינו יכול לספק עבודה לפועל, אין הוא צריך לשלם לפועל עד סוף היום כפועל בטל. כשם שבעל הבית שוכר פועל, ניתן לומר שהשוכר שוכר את ביתו של המשכיר. לפי זה, אם השוכר אינו יכול להמשיך להשתמש בנכס המושכר, הרי זה כבעל הבית שאינו יכול להעסיק את הפועל מחמת אונס, והיה הדין צריך להיות שהשוכר פטור מלהמשיך ולשלם את דמי השכירות. דבר זה שנוי במחלוקת ראשונים:

הדרכי משה (שלד, א) מביא **מרדכי** (בבא מציעא סי' שמה) בשם מהר"ם, שאלמנה ששכרה בית ומתה בתוך זמן השכירות, אין יורשיה צריכים לשלם דמי שכירות עד תום זמן השכירות. אבל **הרשב"א** (שו"ת א, אלף כח) כותב, שיורשיו של השוכר צריכים לשלם עד סוף הזמן, והטעם לכך הוא: "דכיון ששכר שמעון הבית הרי הוא כמכר **גמור ונתחייב בדמים בין ידור בין לא ידור**. ואף על גב דקיימא לן ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף. מכל מקום אין השוכר רשאי לצאת משם בכל יום ויום ולחשוב עמו לשעות. אלא מחוייב הוא שלא להניח ביתו לפני זה עד זמנו".

בפשטות, מחלוקת הרשב"א והמרדכי תלויה במחלוקת הרמב"ם והתוספות. הרשב"א מסביר, שכיוון ששכירות הרי היא ממכר ליומא, אם כן – כשם שכשקנה אדם חפץ, אף אם אחר כך נאנס ואינו יכול להשתמש בחפץ אין הוא רשאי לדרוש את השבת כספו מהמוכר, כך גם בנוגע לשכירות. אולם, אם שכירות איננה כמכר אלא התחייבות הדדית של המשכיר והשוכר, הרי מהלכות פועלים למדנו שאין צורך לקיים התחייבות כזו במקרה של אונס.

ממחלוקת זו אנו למדים, שלגבי פועלים, מסכימים הרשב"א והמרדכי, ששכירות פועלים איננה קניין, אלא התחייבות הדדית, שהרי בפועלים מבואר בגמרא, שבמקרה של אונס, אין בעל הבית צריך לשלם לפועל.

לאור זאת, יש להתבונן בדברי הרמב"ם. הרמב"ם (מכירה יג, טו) כותב: "השוכר את הפועל לעשות עמו בין

בקרע בין במטלטלין אין לו הוניה, מפני שהוא כקונה אותו לזמן, ועבדים אין בהם הוניה".
מבואר בפירוש ברמב"ם, שגם שכירות פועלים הרי היא קניין לזמן, ועם זאת, הרמב"ם (שכירות ט, ו) פוסק את הדין שהבאנו לעיל, שבמקום אונס בעל הבית פטור מלהמשיך לשלם לפועלים.
ייתכן לומר, כי היות שברור שבשכירות השוכר משלם עבור השתמשות לזמן, הרי שאם לא היה יכול להשתמש לזמן, יש כאן מקח טעות. ואפילו אם במכר אין מקח טעות במום שלא היה בשעת המקח, יש מקום לומר שבשכירות, כיוון שהיא מראש מוגדרת כהשתמשות לזמן, אז כל דבר שמבטל את יכולת ההשתמשות, מוגדר כביטול מקח.

שכירות ששולמה מראש

הקהילות יעקב (בבא מציעא סימן לז) עוסק גם כן בחקירה שלנו. במשנה (בבא מציעא סה.) נאמר שמרבים על השכר ואין מרבים על המכר. דהיינו, שאם מוכר שדה שמחירו 1,000 זוז, אסור לשלם בסוף השנה 1,200 זוז, משום ריבית. אולם, אם משכיר שדה, ובאופן עקרוני דמי השכירות הם 1,200 זוז, מותר לשלם עכשיו 1,000 זוז. מבואר בגמרא הטעם, ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, ולכן השכר האמיתי הוא השכר בסוף הזמן, והתשלום המוקדם הוא הנחה, ואין בזה ריבית. על כך שואל הקהילות יעקב, מדוע לא נאמר, שגם בשכירות שדה, היות שהתשלום אמור להתבצע רק בסוף, נמצא שהשוכר שמשלם מראש בעצם מלווה את הכסף למשכיר, ובתמורה להלוואה, הוא מקבל חודש שכירות חינם, שהרי שילם רק 1,000 זוז, ומקבל שכירות ששווה 1,200 זוז? הקהילות יעקב עונה, שכאשר משלמים מראש על השכירות, אין זו הלוואה, אלא קניית הנכס לפירותיו. מדברי הקהילות יעקב עולה, שרק לגבי דין שכירות האמור בגמרא, דהיינו כאשר השכירות משתלמת לבסוף, שייכת החקירה שהעלינו, אם התשלום הוא בעבור השתמשות או שהתשלום הוא בעבור קניין אלא שהוא אמור להתבצע רק בסוף השכירות. אבל, כאשר משלמים מראש, לכולי עלמא השכירות היא קניית גוף הנכס לפירותיו. היות שבימינו מרבית השכירות משולמת מראש, הרי שבדרך כלל יש להתייחס לשכירות כאל קניית נכס לפירותיו, ולא כאל תשלום בעבור ההשתמשות.

משפטי שאול

הוצאה מחודשת של הספר המכיל פסקי דין עקרוניים של מו"ר מרן הגאון הרב שאול ישראלי זצ"ל בשבתו בבית הדין הגדול בירושלים. בספר גם משא ומתן בנושאים אלה עם גדולי הדור. מחיר הספר 80 ₪ (לחץ לקניה)

רוצים לפתור בעיות על פי ההלכה ובמסגרת החוק?

פנו אל: "משפט והלכה בישראל" טלפון: 02-5382710 פקס: 02-5379626

BEITDIN@ERETZHEMDAH.ORG

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ו)

Nova Scotia, Canada

נובה סקוטיה, קנדה

מנחם-אב תשס"ג

אמירה לגוי לעניין חימום מי המקווה במוצאי שבת קיצית

שאלה

בקהילה שלי ישנו מקווה ללא מערכת חימום למים. ברגע שאישה צריכה לטבול אנו ממלאים את המקווה (על-ידי הגוי שעובד כשרת בקהילה) אחר-הצהרים, כך שהמים במצב חם עד פושר בערב.

סידור זה הוא בעייתי במוצאי שבת בגלל שתי סיבות:

א. אם נמלא את המקווה בערב שבת, במוצאי שבת המים יהיו קרים.

ב. אם נמלא רק במוצאי שבת, נצטרך לחכות כמעט שעתיים עד למילוי המקווה, ושבת יוצאת פה בקיץ די מאוחר (מ-21:00 עד 22:00).

האם ניתן לומר לגוי בערב שבת שידאג שהמקווה יהיה מלא וחסם עד מוצאי שבת, וניתן לסמוך שיש דרך היתר בכך שימלא ביום שישי, ורק יוסיף מעט מים חמים במוצאי שבת (לא מעשי, כיוון שהעובד אינו נמצא בשעות

הערב) – אך כיוון שישנו דרך היתר ניתן לומר במקום טבילה דאורייתא "עביד לנפשיה", ולא על-ידי ציווי במפורש?
כיוון שהמים החמים באים על-ידי בוילר, סביר שזה איסור דאורייתא ולא דרבנן (אין שבות דשבות), מה גם שזו הכנה מקודש לחול.

תשובה

מותר לרמוז לגוי בערב שבת¹ שיוציא מים חמים מהדוד החשמלי² בשבת לצורך מילוי המקווה. במקרה ששכחו או במקרה צורך אחר, מותרת אף אמירה מפורשת³ בשבת.

¹ שו"ע (או"ח סי' שז סעי' ב; סי' רעו סעי' ד), ומשמע שאם אין הנאה שאי אפשר להסתדר בלעדיה אין איסור הנאה ממעשה שבת, ופה אפשר לטבול במים קרים. ועיין ב"מנחת שלמה" (ב סי' טו) שחולק.

² בהוצאת מים חמים מדוד חשמלי בשבת נחלקו הפוסקים: הגר"ע יוסף ב"ביע אומר" (ד או"ח סי' לה) סובר שאסור מדרבנן מצד גרמא. "אגרות משה" (יו"ד ב סי' לג) ו"ציץ אליעזר" (ב סי' יח) סוברים שזהו איסור דאורייתא, מצד פסיק רישא, שהמים החמים יוצאים ואוטומטית נכנסים מים קרים ומתבשלים במים החמים, והוא פסיק רישא של ביטול בתולדת האור והוא איסור דאורייתא.

³ כאן יש כמה קולות:

א. אף לסוברים שהוצאת מים חמים מהדוד אסורה מהתורה, הרי זו פסיק רישא, ומותרת אמירה לנוכרי בפסיק רישא לדעת רמ"א (שו"ע או"ח סי' רנג סעי' ה), על-פי "תרומת הדשן" (סי' סו). ועיין שם בהגהות הגר"א שחולק, ומתיר רק בפסיק רישא דלא ניחא ליה, אך "משנה ברורה" (שם ס"ק צט) פסק כרמ"א.

ב. צורך מצווה, ועיין שו"ע (או"ח סי' רעו סעי' ב ברמ"א) שיש מתירים אמירה לנוכרי באיסור תורה מפני צורך מצווה. וכאן יש שני עניינים: (1) ייתכן, חלילה, שיהיו נשים שלא יטבלו בגלל השעה המאוחרת. (2) נשים שיגיעו מאוחר מאוד לביתן, ועל-פי הגמרא (עירובין סג ע"ב), "לא נענש יהושע אלא שביטל את ישראל לילה אחד מפריה ורביה".

מובן ששני החששות האלה תלויים במציאות, ולפי ראות עיניו של הרב במקום.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

בשיתוף המרכז לשירותים רוחניים לקהילות - ההסתדרות הציונית העולמית

שו"ת "במראה הבזק", חלקים א'-ו'

תשובות לשאלות מרבני הגולה. השאלות מבטאות את המצב מיוחד של קהילות ישראל בכל קצוות תבל בימינו אנו. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכיה דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים".
מחיר מבצע לששת הכרכים במקום 360 ₪ 300 ₪ (לחץ לקניה)